

6. festival domoznanstva Domfest 2020

Domoznanci iz slovenskih splošnih knjižnic se srečujemo na festivalih domoznanstva vsako drugo leto v eni od osrednjih območnih knjižnic, na njih pa izpostavljam vsebine, ki so pomembne za razvoj domoznanske dejavnosti. Prvi festival domoznanstva Domfest je bil leta 2009 v Kopru, kjer smo predstavili smernice delovnih skupin za domoznanstvo osrednjih območnih knjižnic, nadaljevali smo leta 2012 na Ravnah na Koroškem s pregledom materialnega varovanja knjižničnega domoznanskega gradiva v Sloveniji, leta 2014 smo v Novi Gorici predstavili bibliografijo serijskih publikacij po območjih osrednjih območnih knjižnic od leta 1991 do 2013, leta 2016 smo na Ptujju preučevali e-domoznanstvo oziroma učinke sodobne informacijske tehnologije na domoznansko dejavnost v knjižnicah na Slovenskem, leta 2016 je v Ljubljani potekal 5. festival domoznanstva z naslovom Domoznanstvo v lokalni skupnosti: prostor sinergije in sodelovanja.

Jana Zeni Bešter
Mestna knjižnica Kranj
jana.bester@mkk.si

Organizacijo letošnjega, že 6., festivala Domfest je prevzela Mestna knjižnica Kranj, potekal pa je 22. oktobra v spletnem okolju s temo *Posebne domoznanske zbirke – izzivi in priložnosti*.

Tokratna pozornost je bila namenjena posebnim domoznanskim zbirkam, ki jih slovenske knjižnice oblikujemo, obdelujemo in hranimo kot odraz zgodovinskih, ekonomskih, geografskih, političnih in drugih posebnosti okolja. Želeli smo raziskati proces oblikovanja domoznanskih zbirk (vzroki, namen, kriteriji, nabor, pridobivanje, obdelava in postavitve gradiva), njihov pomen za ustanovo, pregledati pogoje za hranjenje in dostopnost ter uporabnost za različne ciljne skupine, obenem pa se seznaniti s problemi in priložnostmi za knjižnice, ki jih prinaša njihovo upravljanje.

Priprave na festival in izdajo zbornika smo začeli že januarja letos, ko smo oblikovali uredniški odbor zbornika. Sestavljali so ga bibliotekarji in bibliotekarke iz osrednjih območnih knjižnic Tomaž Miško (Mestna knjižnica Ljubljana – Slovanska knjižnica), Mira Petrovič (Knjižnica Ivana Potrča Ptuj), dr. Klaudija Sedar (Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, tudi predsednica Sekcije za domoznanstvo in kulturno dediščino pri ZBDS) ter Maja Vunšek in Jana Zeni Bešter (Mestna knjižnica Kranj). K sodelovanju in predstavitvi bogatih domoznanskih zbirk smo povabili kolege iz različnih slovenskih splošnih knjižnic, Narodne in univerzitetne knjižnice Ljubljana ter Univerzitetne knjižnice Maribor.

Časi za pisanje in razmišljanje o domoznanskih priložnostih nam spomladi niso bili preveč naklonjeni, prvi val epidemije nas je postavil pred povsem drugačne izzive. Kljub temu smo vztrajali in upali na boljše čase. Konec poletja smo tako dobili 15 člankov za zbornik in 15 avtorjev je bilo pripravljenih predstaviti svoj prispevek na festivalu. Organizacijski odbor festivala je začel priprave na izvedbo dogodka v dvorani Mestne knjižnice Kranj, predvsem smo se veselili tudi druženja s kolegi med odmori in po predavanjih, ko bi bilo na vrsti odkrivanje kranjskih podzemnih skrivnosti. Drugi val epidemije je odplaval naše načrte, deset dni pred dogodkom smo se morali odločiti za spletno izvedbo festivala. In pozabiti vse, kar smo že imeli dogovorjenega, pred nami so bili ne samo strokovno domoznanski, temveč tudi povsem organizacijski, tehnični in tehnološki izzivi ...

Tako se je 22. oktobra ob 9. uri 6. festival domoznanstva Domfest kot videokonferenca s 85 udeleženci začel s pozdravnimi nagovori povezovalke Petre Puhar Kejžar, direktorice Mestne knjižnice Kranj Brede Karun in predsednice Sekcije za domoznanstvo in kulturno dediščino pri ZBDS dr. Klaudije Sedar. Sekcija je bila tudi soorganizatorica dogodka, saj je bilo načrtovano, da bo ZBDS na festivalu že drugič podelila tudi Goropevškova priznanja in listine za izjemne uspehe na področju domoznanstva in kulturne dediščine, ki so širšega družbenega pomena in prispevajo k napredku domoznanske dejavnosti v knjižnicah. Epidemija je žal

spremenila tudi ta načrt, na razpis za podelitev nagrad komisija ni dobila nobenega predloga.

Sledilo je 13 kratkih predstavitev člankov, ki so objavljeni tudi v zborniku festivala, katerega izdajo je sofinanciralo Ministrstvo za kulturo. Prvi sklop štirih predavanj je začela **Mira Petrovič** iz Knjižnice Ivana Potrča Ptuj s predstavitvijo prispevka *Od rokopisa do omare – zbirke kulturne dediščine v slovenskih splošnih knjižnicah*, v katerem ugotavlja, da razen domoznanskih zbirk, ki jih načrtno gradijo že več desetletij, prisotnost pisne kulturne dediščine v slovenskih splošnih knjižnicah ni rezultat sistemskih spodbud in zakonodajnih usmeritev, temveč je odvisna od spleta zgodovinskih okoliščin, osebne angažiranosti bibliotekarjev, ugleda, ki ga knjižnica uživa v svojem okolju, ter ne nazadnje tudi od (ne)razumevanja ustanoviteljev za tako poslanstvo knjižnic. Doslej so se ob pomanjkanju skupnih strokovnih usmeritev knjižnice pri skrbi zanje znašle vsaka po svoje, zaradi česar se obstoječe prakse med seboj precej razlikujejo. V zadnjih letih potekajo prizadevanja za poenotenje strokovne obravnave tega gradiva, kar bo dvignilo skrb za kulturno dediščino v slovenskih splošnih knjižnicah na novo raven.

Dr. Klaudija Sedar je v prispevku *Posebne domoznanske zbirke – »skrita«* posebnost knjižničnih zbirk med drugim predstavila anketo, s katero je analizirala stanje

posebnih domoznanskih zbirk v slovenskih splošnih knjižnicah in UKM, razloge za oblikovanje, način obdelave, postavitve in dostopnost gradiva. Večina knjižnic ima gradivo v posebnih zbirkah popisano in strokovno urejeno na več načinov, najpogosteje delno obdelano v vzajemnem katalogu COBISS, v internem katalogu in v digitalizirani obliki. Posebne zbirke so postavljene in shranjene na več lokacijah v knjižnici, na domoznanskem oddelku, v spominskih sobah, v skladišču, ponekod tudi med ostalim knjižničnim gradivom v prostem pristopu. Enotne smernice o organizaciji posebnih (domoznanskih) zbirk bi knjižničarjem prinesle dobrodošle usmeritve, uporabnikom pa posledično uporabne zbirke gradiva, ki bodo postale vidnejše in prepoznavnejše tako v lokalnem kot širšem kulturnem okolju, kar bo prispevalo tudi k boljši promociji knjižnice.

Mag. Branka Kerec Prekoršek je v prispevku *Praksa obdelave zapuščinskih in rokopisnih fondov v slovenskih splošnih knjižnicah* analizirala odgovore anketnega vprašalnika Zapuščine 2020, prikazala pregled prakse in izpostavila dileme pri popisovanju, ki knjižnice ovirajo pri (ne)uporabi popisovanja v sistem COBISS. Izvedena raziskava je pokazala, da knjižnice ravnajo z zapuščinskimi fondi v skladu s svojimi prostorskimi, kadrovskimi in organizacijskimi zmožnostmi. Zapuščinske zbirke so pogosto lokacijsko razpršene, zato ne sledijo načelu celovitosti in tako

ne poustvarijo avtentičnosti izvorne celote, pri popisovanju zapuščinskih fondov gre tudi za umanjkanje enotnih smernic. Avtorica ugotavlja, da je popisovanje zapuščinskih fondov v slovenskem knjižničnem prostoru treba čim bolj poenotiti, posledično bo popisanih več zapuščin, informacije o dragocenih zbirkah bodo postale dostopnejše javnosti.

Marjeta Šušterčič v prispevku *Bibliografska obdelava rokopisnega gradiva in zapuščinskih fondov v slovenskih knjižnicah* poudarja, da je tovrstno gradivo v slovenskem prostoru edino, za katero do sedaj ni bilo strokovnih usmeritev za urejanje in bibliografsko obdelavo na nacionalni knjižnični ravni. V Narodni in univerzitetni knjižnici je bila v letošnjem letu ustanovljena delovna skupina za oblikovanje pravil za urejanje in bibliografsko obdelavo rokopisnega gradiva, zapuščin in tvorjenih zbirk v sistemu COBISS. SI. Cilj pravil je omogočiti enoten in splošno veljaven bibliografski opis rokopisnega gradiva ter povezovanje podatkov, izboljšati možnosti iskanja in identifikacije gradiva, pravila postavljajo usmeritve za urejanje, sortiranje, zaščito in hranjenje tovrstnega gradiva, za določanje relevantnih podatkov o gradivu ter pravila za bibliografsko obdelavo. Avtorica je v prispevku opisala tudi zasnovano priročnika in predlog ustreznih polj v formatih COMARC/B in COMARC/H za implementacijo v sistemu COBISS.SI.

Naslednja dva sklopa predavanj sta bila namenjena predstavitev posameznih posebnih domoznanskih zbirk iz različnih slovenskih knjižnic.

Začel je **Tomaž Miško** s predstavitvijo procesa nastajanja digitalne zbirke pravilnikov, statotov in navodil ljubljanskih društev in podjetij, kar sta s soavtorico **Tjašo Bezenšek** opisala v prispevku *Zbirka v delu: nastajanje posebne zbirke pravilnikov, statotov in*

navodil ljubljanskih društev in podjetij ter mestnih ustanov, zavodov in služb v MKL – Slovanski knjižnici. Prispevek obravnava oblikovanje nove tematske skupine v domoznanski bibliografiji, osredotoča se na praktične vidike priprave nove zbirke: kriterije za izbor gradiva, način pregleda fonda, sprotno revizijo ustreznosti postavitve gradiva in tudi na ideje za promocijo gradiva. Avtorja poudarjata, da bodo s sprotnimi promocijskimi akcijami na družabnih omrežjih, z vključevanjem gradiva v razstavno dejavnost in oblikovanjem digitalnih zbirk na regijskem portalu Kamra zanimive vsebine dodatno izpostavili in pritegnili zanimanje širše javnosti, zbirka bo postala dostopna čisto vsem. Čeprav so pravilniki in statuti po svoji naravi resno gradivo, je lahko sodobnemu bralcu marsikatera podrobnost, zapisana v suhoparnih členih, zelo zanimiva ali celo v veselje in razvedrilo.

Anka Vojaković Zupan in **Marjeta Gros** sta v predavanju *Domoznanske zbirke v kranjski knjižnici* predstavili razvojno pot domoznanskih zbirk od 50. let prejšnjega stoletja do sodobnosti. Letos mineva 70 let od ustanovitve Okrajne študijske knjižnice v Kranju. V predavanju sta avtorici prikazali njen razvoj od začetkov do združitve z Ljudsko knjižnico v Osrednjo knjižnico občine Kranj ter nazadnje do novih skupnih prostorov in preimenovanja v Mestno knjižnico Kranj. Želeli sta pokazati, kako pomembno vlogo je knjižnica odigrala v kulturnem življenju Kranja in okolice ter kakšne zaklade hrani v obliki posebnih zbirk. Že sredi prejšnjega stoletja so knjižničarji začeli zbirati domoznansko gradivo, zasnovali so temelje današnjih pomembnih posebnih zbirk, kot so Prešerniana, Gorenjska, Starine in Bibliofilska zbirka. Najnovejša pa je digitalna posebna domoznanska zbirka *Obrazi slovenskih pokrajin* – spletni biografski leksikon znanih osebnosti slovenskih pokrajin ter Slovencev v zamejstvu in po svetu, ki na enem mestu združuje biografije

osmih regijskih spletnih biografskih leksikonov.

Dr. Alenka Hren Medved se je v predavanju *Domoznanska zbirka razglednic – zbirka mnogoterih obrazov in možnosti* ukvarjala z bogato zbirko razglednic Celja in celotnega celjskega območja, ki jo hrani Domoznanski oddelek Osrednje knjižnice Celje. Razglednice predstavljajo eno najbolj prepoznavnih in največkrat uporabljenih domoznanskih zbirk v knjižnicah. So bogat vir podatkov za krajevno in gospodarsko zgodovino, skupaj s sporočili, ki so napisana nanje, pa tudi za zgodovino vsakdanjega življenja prebivalcev naših krajev. Zato je pomembno, da zbirke razglednic, ki so sicer v fizični obliki dostopne le v čitalnicah knjižnic, z digitalizacijo približamo uporabnikom. Avtorica je med drugim predstavila ureditev zbirke in njeno dostopnost, probleme in priložnosti, ki jih prinašajo zbirke razglednic za knjižnice, primerjala je prisotnost teh zbirk v sistemu Cobiss in na spletnih portalih dLib, Kamra in Polos.

Tudi v naslednjem predavanju smo spoznavali bogastvo domoznanske zbirke celjske knjižnice, **doc. dr. Matej Hriberšek** je predstavil prispevek *Iz domoznanske zakladnice Osrednje knjižnice Celje: O zapuščini dr. Josipa Tominška in njenem pomenu za domoznansko dejavnost*. Zapuščino je knjižnici v hrambo zaupala Tominškova družina po njegovi smrti, gre pa le za majhen del njegovega arhiva in knjižnice, saj sta bila uničena med drugo svetovno vojno ob bombardiranju Maribora. Josip Tominšek (1872–1954) je bil v slovenski kulturni in šolski zgodovini med letoma 1895 in 1954 zelo znano ime, vendar je njegovo vsestransko delovanje na različnih področjih od znanosti in šolstva do športa premalo raziskano. V prispevku je na kratko predstavljena vsebina Tominškove zapuščine, njen pomen za slovensko kulturno zgodovino, obenem pa nam avtor z nekaj vzorčnimi primeri (znanstveno in strokovno gradivo,

korespondenca, delo v društvih in organizacijah, družina) pokaže, kako zapuščina osvetljuje vedenje o življenju in delu samega Tominška kot tudi posameznikov, s katerimi se je srečeval, z njimi deloval in sodeloval, ter institucij, pri katerih je delal.

Avtorici **Nataša Kokošinek** in **dr. Nina Jamar** sta se v predavanju *Domoznanska zbirka Občinske knjižnice Jesenice (2006–2019)* ukvarjali z raziskovanjem gradnje domoznanske zbirke jeseniške knjižnice, dostopnosti, uporabe in izposoje gradiva, z izdelavo domoznanskih bibliografij, digitalizacijo, organizacijo dogodkov, pripravo promocijskega gradiva, ugotavljali sta njene prednosti in slabosti ter možnosti za spremembe. Izpostavili sta zapuščine Pavleta Zidarja, Cirila Pračka, Marka Hudnika in Valentina Cundriča. Gradivo je arhivirano in digitalizirano, zapuščina Pavleta Zidarja je predstavljena v spominski sobi na Slovenskem Javorniku. Poudarjata pomembnost prepoznavnosti domoznanske zbirke v lokalnem okolju. Temu so namenjeni domoznanske razstave in večeri ter objave na slovenskih domoznanskih spletnih knjižničnih portalih, kot so Gorenjci.si, Kamra in Jlib (digitalna knjižnica Jesenice), preko katerega so dostopne digitalizirane oblike časopisa *Železar*, Jeseniškega zbornika in publikacije projekta *Kako so včasih živeli*.

Tudi naslednje predavanje se je nanašalo na gorenjsko knjižnico, **Damjan Mulej** je predstavil *Domoznansko dejavnost in domoznansko zbirko v Knjižnici A. T. Linhartarja Radovljica*. Gre za prvo študijo razvoja domoznanske dejavnosti v radovljiški knjižnici in predstavitev njene posebne domoznanske zbirke. Avtor se je ukvarjal s pridobivanjem in obdelavo domoznanskega gradiva ter z oblikovanjem posebne domoznanske zbirke, njeno predstavitev v domoznanski sobi in v spletnem okolju, kjer pogreša terminski, vsebinski in finančni načrt

digitalizacije domoznanskega gradiva, predlaga pa vzpostavitev digitalnega arhiva. Ugotovljeno stanje in predlogi za nadaljnje usmeritve ter delo knjižnici dajejo priložnost za nadaljnji razvoj.

Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto se ponaša z izredno bogato zbirko starejšega, redkega in dragocenega knjižnega in neknjižnega domoznanskega in drugega gradiva, hranjenega v posebnih zbirkah. Imenujejo se po prvem upravniku knjižnice in bibliofilu Bogu Komelju (1915–1981) in prav z njimi se ukvarja prispevek **Darje Peperko Golob** z naslovom *Posebne zbirke Boga Komelja v novomeški knjižnici: izziv za prihodnost*. Zbirke vsebujejo zelo raznovrstno gradivo, od knjižnih redkosti, kot so inkunabule ali prvotiski, do najnovejših razglednic Novega mesta in Dolenjske, rokopisnih in osebnih zapuščin slovenskih književnikov in drugih ustvarjalcev, njihovih osebnih predmetov, zasebnih knjižnic ter spominskih sob. Avtorica poudarja pomen oživljanja teh zbirk s sodobnimi pristopi digitalizacije in promocije, s katerimi želi knjižnica ustvariti zgodbo o Dolenjski in Novem mestu kot krajini in mestu z izjemno literarno in kulturno-zgodovinsko podobo.

Avtorici **Andreja Rupnik Miško** in **Lavra Tinta** sta v predavanju *Kamenčki v mozaiku Kristine Brenkove: spominska zbirka dr. Kristine Brenkove v Knjižnici Bežigrad* opisali prizadevanja knjižničarjev pri predstavitvi pomembnega dela, ki ga je dr. Kristina Brenkova opravila na področju mladinske književnosti doma in v tujini. Knjižnica Bežigrad je leta 2010 prejela del knjižne zapuščine dr. Kristine Brenkove, slovenske pisateljice, pesnice, dramatičarke, prevajalke in urednice. Spominska zbirka je postavljena v mladinski čitalnici, kar ji omogoča, da ostaja del življenja knjižnice. Zbirko oživljajo s pripovedovalskimi popoldnevi, urami pravljic, družinskimi sprehodi v deželo Kristine Brenkove in različnimi

razstavami, na katerih predstavljajo različne odtenke njenega dela. Od začetka postavitve posebne zbirke iščejo možnosti za sodelovanje znotraj knjižnične mreže Mestne knjižnice Ljubljana in z zunanjimi ustanovami. Posebne izzive in priložnosti bo prineslo leto 2021, ko bodo zaznamovali 110. obletnico rojstva dr. Kristine Brenkove in 10. obletnico postavitve spominske zbirke.

Dr. Vlasta Stavbar, Gabrijela Kolbič in dr. Karmen Salmič Kovačič

so avtorice prispevka *Posebne zbirke in domoznanske zapuščine v Univerzitetni knjižnici Maribor*, ki ga je na festivalu predstavila dr. Vlasta Stavbar. Prispevek je na kratko povzel zgodovino, posebnosti in dejavnosti posebnih zbirk Univerzitetne knjižnice Maribor iz Enote za domoznanstvo in posebne zbirke: Rokopisno zbirko, Zbirko drobnih tiskov ter Glasbeno in filmsko zbirko. Zbirke v svojih bogatih fondih hranijo tudi raznovrstno dragoceno domoznansko gradivo, zato so zbiranje, klasificiranje, bibliografska obdelava, hranjenje in promocija tega gradiva stalnica v delovanju knjižnice že vse od njenih začetkov leta 1903, čeprav so se zbirke postopno izoblikovale šele po drugi svetovni vojni. Poseben izziv predstavljajo osebne zapuščine, zato je v prispevku predstavljen tudi primer delne bibliografske obdelave zapuščine glasbenika Emerika Berana v vzajemnem katalogu COBIB. Avtorice ugotavljajo, da se zaradi potreb uporabnikov, raziskovanja pisne in umetniške kulturne dediščine ter njene digitalizacije kaže vse večja potreba po enotnih smernicah za njihovo obdelavo.

Zadnji prispevek iz zbornika *Podobe časa v prav posebnih zbirkah Koroške osrednje knjižnice* avtorice **Simone Vončina** na festivalu ni bil predstavljen. Avtorica v članku ugotavlja, da se je v sedemdesetih letih delovanja knjižnice oblikovalo nekaj posebnih zbirk, ki niso ravno običajne za splošne knjižnice. Artoteka vsebuje likovna dela, ki

predstavljajo raznoliko zbirko sodobne slovenske umetnosti. Fototeka zajema fotografije, negative, diapozitive in slikovne digitalne zapise, navezujejo pa se na pomembne dogodke iz lokalne zgodovine, podobe krajev in osebnosti. Razglednice minulih podob koroških krajev prihajajo iz zapuščine dr. Julija Felaherja. Zbirka plebiscitarnega gradiva je dragocen dokument koroških dogajanj po koncu prve svetovne vojne. Posebne izzive in priložnosti pa prinaša tudi zbirka grajskega pohištva, ki predstavlja spomenik bivanjske kulture preteklih stoletij.

Po koncu predavanj je Srečko Maček iz Osrednje knjižnice Celje vse udeležence povabil na 7. festival domoznanstva, ki bo leta 2022 v Celju.

In kaj reči ob koncu? Poseben Domfest o posebnih domoznanskih zbirkah je ob zanimivih predstavitev razkril izzive, ki jih prinašajo obdelava gradiva, digitalizacija in promocija zbirk. Posebne domoznanske zbirke bogatijo domoznansko dejavnost v slovenskih splošnih knjižnicah, omogočajo povezovanje z zbirkami v sorodnih ustanovah in s posamezniki, spodbujajo sodelovanje in promocijo ter kulturni razvoj lokalnega okolja, so nenadomestljive pri ohranjanju kulturne dediščine ter prepoznavnosti domoznanske dejavnosti in knjižnic.

Domfest 2020 je končan, Domfest po Domfestu pa živi naprej na spletni strani <https://online.mkk.si/asset/spn7pN2Z2dMhp3YpJ>, kjer si je možno ogledati program, predstavitev avtorjev, videoposnetke predavanj in predstavitev predavanj v formatu pdf. Dodali smo tudi virtualno razstavo naslovnice domoznanskih izdaj, ki so izšle v knjižnicah od leta 2017. In film o Kranju, če si ga že nismo mogli ogledati v živo.

Nasvidenje torej čez dve leti, srčno si želimo, da v običajnejših okoliščinah. ●